

"Eljárásuk isteni és emberi törvényeket sért."

A Református Egyetemes Konvent elnökségének két memoranduma

A második világháború után nagyhatalmi beleegyezéssel kikényszerített szlovák–magyar lakosságcsere és a németek kitelepítése-elűzése mind Szlovákiában, mind Magyarországon része volt az új politikai elit hatalomért folytatott harcának, a kommunista pártok egyeduralmi törekvésének.

A magyarországi történeti egyházak – katolikus, református, evangélikus – együttesen és külön-külön is többször, élesen reflektáltak a kormánynak a hazai németek kitelepítésével és a szlovák–magyar lakosságcserevel kapcsolatos tevékenységére. Az állami törekvésekkel szemben aktívan eljárak híveik érdekében, s álláspontjuk a kormánynál mind morális, mind jogi értelemben árnyaltabb volt.

Konzekvensen képviselték azt az álláspontot, hogy bármifajta kényszertelepítés, amely a kollektív bűnösség elvén alapul, jogtalan, és igazságtalan. A szlovák–magyar lakosságcsere és a németek kitelepítésének folyamatát párhuzamba állították a zsidók deportálásával, fölhívva a figyelmet az eljárási módok hasonlóságaira, és arra is, hogy az adott eljárás ódiума ugyanúgy az egész nemzetet fogja sújtani, mint a zsidók deportálása esetében. A magyar kormányok a szlovákiai magyar közösség megítélését, és a vele szemben alkalmazott eljárást a nemzetközi diplomáciai színtereken, és a két ország tárgyalásain is igyekeztek a németekétől elkülönítetten kezelni, és attól eltérőként megjeleníteni. Az egyházak a miniszterelnökhöz és a kormány tagjaihoz írott memorandumaikban határozottan kifogásolták a kettős mérce alkalmazását, amelynek védhetetlenségére és gyakorlati veszélyeire többször is rámutattak. Ez az érvelés – mint hangoztatták – nemcsak a csehszlovák kormánnyal folytatott tárgyalásokon képviselt magyar érvelést gyengíti, és hivatkozási alapul szolgál az ottani magyar kisebbséggel szembeni akcióknál, de azzal a veszéllyel is jár, hogy más szomszédos országok kormányai is hasonló büntető intézkedéseket kezdeményeznek a magyar kisebbségekkel szemben. Többször kifogásolták, hogy a magyar kormány nem jár el elég célszerűen és erőteljesen a szlovákiai magyarok érdekében.

A református egyház maga is több ízben – általában a miniszterelnökhöz írt memorandumaiban – határozottan kifejtette álláspontját a kényszertelepítésekkel kapcsolatban. A kormányzat tevékenységét, tárgyalásait mindez nem befolyásolta. Az egyházi vezetők sok esetben kifogásolták, hogy véleményük nemcsak meghallgatásra nem talált, de formális választ sem kaptak beadványaikra.

Az alább közölt dokumentumok jól tükrözik az egyházi érvelés legfontosabb elemeit, s érzékeltetik a gyakorlati segítségnyújtás korlátait, a tehetetlenséget is. Feltűnő, hogy az 1947. január végén kelt dokumentum milyen részletesen veszi számba a szlovákiai magyarságot ért sérelmeket, megaláztatásokat, az üldöztetés fázisait. Nyilvánvalóan nem a magyar kormány tájékoztatására, sokkal inkább a magyar kormány tevékenységének bírálatára született meg a felsorolás, elemzés.

697/1947. sz.

Miniszterelnök Úr!

Egyházunk többször kifejezte azt a nézetét, hogy a kényszerű népcserét az Isten és emberi törvényekkel homlokegyenest ellenkezőnek tartja.

Állásfoglalását sírnivalóan igazolják azok az elevenbe vágó sérelmek és bírhatatlan szenvedések, amelyeket felvidéki magyar véreink kénytelenek elhordozni.

Munkás, békés magyar emberek, akik hagyományos ellenzői voltak a német katonai uralomnak, máról-holnapra törvényen kívüli állapotba kerültek. Idegenekké, zselléreké, üldözött vadakká váltak atyáik földjén, amelyet ezer év viszontagságai között örökségül bírtak és jogos tulajdonaikul megőriztek.

Első fázisként annyi sokukat vagyonuktól megfosztva, kezükben koldusbottal dobták át a határon a szlovák hatóságok, egy rosszul értelmezett és igazságtalanul alkalmazott jogelv: a kollektív felelősség áldozataiként.

Eljárásuk isteni és emberi törvényeket sért. A korunkat végzetesen intő példa dacára, hogy a nagy politikai bűnök a végén sem maradnak megtorlatlanul. Hinnünk kell, hogy az időben itt sem maradhat az el. De nem marad el még talán azokkal szemben sem, akik az elhárítás elpróbálását meg nem kísérelik és akik ilyen nyers katasztrófák felelősségét viselik. A magyar kormány attól a szándéktól vezéreltetve, hogy az ártatlanul szenvedő véreink nyomorúságán valahogy enyhítsen, az ismeretes egyezményt kötötte a csehszlovák kormánnyal, a két állam közötti lakosságcsereére. Az egyezmény megszületését követőleg nyomban és nem is egy helyen reámutattunk arra, hogy ez a magunk jóváhagyásával készült egyezmény könnyen törvényes ürüggyé válik a felvidéki magyarság földönfutóvá tételének.

Mert amikor a csehszlovák állam, az egyezmény szerint szinte maga válogatja össze, hogy kik menjenek hozzá Szlovákiába s egyoldalúan maga dönt afelől is, hogy kik legyenek onnan a kitelepítendő magyarok, ezzel kirívó módon biztosította azt, hogy Magyarországról elmennek a szegény tótok és Szlovákiából útra kelnek ide az ott jómódú, kifosztott magyarok. És ezzel a formulával a csehszlovák állam a magyar kormány hozzájárulásával, tulajdonképpen minden ellenszolgáltatás nélkül lép birtokába a szlovákiai magyar lakosság ősi birtokállományának.

Mindezt betetőzte az egyezmény 8. szakasza, amely szerint a csehszlovák állam – létszám felett is – kiutasíthat, minden kárpótlás nélkül, mindenkit, aki a Szlovák Nemzeti Tanács 33. sz. 1946. május 5-én kihirdetett rendeletének 1–4. §-aiban meghatározott bűncselekményt követte el.

Alig indult meg ennek az egyezménynek a végrehajtása, második fázisként a magyar kormányzat keserű tapasztalatokkal győződött meg arról, hogy a csehszlovák állam az egyezmény célzatával és tartalmával durván visszaélve, szlovákiai magyar népünk tízezreit hajszolta bűnvádi eljárásokba és részeltette a vagyoneklobzások kimondott következményeiben.

A magyar kormányzat az egyezmény végrehajtását felfüggesztette és a kérdést – egyezmény szerint – a Vegyes Bizottság döntése elé terelte.

És anélkül, hogy ez a kérdés végső döntő elbírálást nyert volna, a szlovák kormányzat megkezdte a magyar övezetbeli lakosság "deportálását". Ezt ma is olyan embertelen és könyörtelen módszerrel folytatja, hogy a magyar falvakat katonai kordonnal veszi körül.

Statáriumot hirdet. A lakosságnak a külvilággal való minden érintkezését egyszerre lehetlenné teszi. Aztán sebtében, százsámra kézbesíteti a végzetüket reszketve váró magyar családoknak a deportálási végzést. Egy-egy családnak 20 perc időt ad a rakodásra. Aztán 20–25 fokos csikorgó hidegben szerencsétlen fajtestvéreinket, betegeket, gyermekeket teherautókra rak. Ezt is olyan könyörtelen kivittel, hogy még 91 éves fekvő beteg öreg nőt is ágyastól dobnak fel. /Garamszentgyörgy./ Aztán viszik az autók a deportáltakat Prágán túl, 160 kilométernyire, megcsúfolva, koldusan, kötelékeiktől széttépve. Elszórványosítva, valósággal szétporlasztva. Kultúrközösségükből, egyházi kereteikből kitépve, a legártatlanabb előzmények után.

A deportáltakat – Szudéta vidéken – két-három családonként úgy szétszórják, hogy etikai életről, gyülekezeti szervezettségről, lelki gondozásról irányukban és szinte örökre – többé már szó sem lehet. De ez tilos is. Gyermekeik még az elemi iskoláztatástól is elzáratnak. Középiszkolákban felvételük éppenséggel kizárt. Sorsuk lelkileg a pusztulás, gazdaságilag a tökéletes tönk. Eredményeiben egy ezeréves történelmi sorsot viselt, ebben kultúr- és gazdasági eredményeket kivívott fajnak könyörtelen kipusztítása, illetve elmagyartalanítása. És mindezt ellentmondás nélkül. Az elhárítás legkisebb lehetőségével.

Halálos örvénybe jutott hittestvéreink tragikus sorsa megrázza porig alázott népünket. S a legelemibb isteni, emberi, népi jogok védelmében meg kell, hogy indítsa a győzelmes hatalmakat is.

Eddig a keserves negatívumból csak azt kellett látnunk, hogy a világ egyre halmozódó, új problémái között a nagy népek védő figyelme ide erőteljesen nem fordul. Ennek az eltipró-elporlasztó sorsnak az elhárítására esengett külső beavatkozás sietősen fel nem vönnül.

Miután pedig ennek a beavatkozásnak minden percnyi késedelme is szerencsétlen szlovákiai magyar népünk tragikus felprédálását sietteti, amiben nyilván felismerhető a csehszlovák kormányzatnak az a törekvése is, hogy még a külhatalmi beavatkozás érvényesülése előtt a kérdésben olyan befejezett tényeket teremtsen, amiből az előzményekre való visszatérés már a lehetetlenségek közé tartozzék;–

miután a szlovákiai rabszolgyszerű deportálás és a zárt magyar határ között sorsával kétségbeesetten viaskodó népünk irtózatoss tragikumuma gyors beavatkozást s mentő-segítő irányvágást igényel;–

attól a felelősségtől indítatva, ami Konventünk Elnöki Tanácsát – a kebeléhez tartozott szerencsétlen hittestvérei; sorsának az alakulásában is olyan nyomasztó súllyal vezérli; és abban a megítélésben, hogy a jobb meggyőződésre rábírhatatlan, féktelenül tobzódó csehszlovák kormányzattól türelmi ellágyulások már alig várhatóak, s hogy minden további keserű kísérletezés százezres magyar tömegeinket teszi ki a szétszóratás gyorsan lepergő néptragédiájának, amivel fölöttünk, a világ szemeláttára, egy olyan népsírt hantol fel, amiből csakugyan nincs többé feltámadás.

Azzal az előterjesztéssel élünk Miniszterelnök úrhoz, hogy még egy utolsó kísérletként is, a hatalmak gyors beavatkozásának ideirányításával törje meg a további útját ennek a népjogilag semmivel nem menthető hihetetlen erőszakosságnak. Ennek eredménytelensége esetén találja kormányzatunk módját annak, hogy végső esetben is a megkötött egyezmény végrehajtásával a csehszlovák állam területén szétporlasztásra ítélt, üldözött fajunk, szerencsétlen hittestvéreink, a megnyitott magyar határon át, a gondjaival túlterhelt, de őket mégis csak magához ölelő fajunk nagy tömbjéhez visszatérhessenek, hozzánk zárkózhassanak, nemzetünk testéhez forradhassanak és a ma szívósan munkált jövő remélt felemelkedésében velünk egyek lehessenek.

A kérdés politikai és gazdasági jelentőségét, hihetetlen nehézségeit, a felelős kormányelhatározás nagy horderejű következményeit, teljes mértékben átérezzük. Tudjuk, hogy megnyitandó határokon átzúdulható százezrek a csak kevésbé rosszul megoldható feladatok egész tömkelegét idézik fel.

De, ha ezt a kisebb rosszat nem választjuk, ha a hozzánk minden segítség, védelem, nemzetközi segély nélkül visszatérni kívánókat vissza nem fogadjuk, ha határaink, talán még a legmegokoltabb politikai állásfoglalással is, előttünk zárva maradnak, Csehszlovákiában, szemünk előtt, a legdrasztikusabb kegyetlenséggel keresztülvitt olyan kisebbség megsemmisítő deportálási akció zajlik le, amelynek feljajduló, rimánkodó hangja végzetesen megzavarja hittestvéri érzéseinket, vérig sérti nemzeti becsületünket és isteni s emberi törvénybe bízó nemzeti szolidaritásunkat.

Miután ez a kérdés egyházunkra és népünkre égetően sürgős, tisztelettel kérjük, hogy a Miniszterelnök Úr állásfoglalását velünk is és mielőbb közölni szíveskedjék.

Fogadja Miniszterelnök Úr tiszteletünk kifejezését.

Budapest, 1947. január 31.

A református egyetemes konvent elnöksége:

Dr. Balogh Jenő s.k.
főgondnok, világi elnök.

Dr. Ravasz László s.k.
püspök, lelkészi elnök.

2271/1947 sz.

Miniszterelnök Úr!

A Magyar Köztársaság Kormányának 4300/1947. M.E. sz. rendelete ügyében – amely a Magyar Közlöny 1947. évi április hó 4-i számában jelent meg, méltóztassék megengedni, hogy az alábbiakat Miniszterelnök Úrnak és a Magyar Kormánynak nb. figyelmébe ajánljuk.

Egyházunk 2720/1944 és 3386/1944 sz., 1944. május 10-ére és június 14-én az akkori magyar kormányhoz benyújtott előterjesztésében felemelte intő szavát a zsidósággal szemben gyakorolt kegyetlen bánásmóddal szemben és rámutatott a zsidók deportálásának és gettóba gyűjtésének embertelen voltára.

1946. április 24-én a kultuszminiszter úrhoz 3846–1946. konventi szám alatt benyújtott előterjesztésünkben voltunk bátrak Miniszterelnök Úrral elvi aggodalmainkat közölni a magyarországi német lakosság kitelepítésével kapcsolatban és rámutattunk arra, hogy a keresztyén vallás tanításai szerint ezt az eljárást nem tekinthetjük emberhez méltónak és helyesnek.

A 4300/1947. M.E. sz. rendelet a magyarországi némettség ama részével, amelynek a kitelepítése jelenleg akadályokba ütközik, ugyanolyan módon jár el, mint ahogy az általunk kárhozottat, összeomlás előtti kormányzat a zsidósággal eljárta, amikor őket összeköltöztetésre s gettóba kényszerítette. Nemzetünk súlyos következményeit érzi a kormány akkori eljárásának és bár most a 4300/1947. M.E. sz. rendelet a Szlovákiából ide áttelepítendő magyarság érdekében kíván intézkedni, félünk, hogy ennek az elintézésnek a módja előbb-utóbb ugyanolyan megítélésben részesül, mint amilyen megítélésben részesül ma a magyar nemzet a zsidóságnak gettóba kényszerítése miatt.

Azt hisszük, hogy ez az eljárás nemzetközi viszonylatban igen megerőtleníti azokat a panaszainkat, amelyek a csehszlovák kormánynak a szlovákiai magyarsággal szemben tanúsított eljárására nézve a világ közvéleménye előtt hangoztattunk, félünk lehet azonkívül attól is, hogy idegen hatalom alá került magyar testvéreinkkel szemben valamelyik idegen hatalom előbb-utóbb ugyanúgy fog eljárni, mint ahogy mi most e rendelet alapján a németiséggel eljárunk.

Talán nem szükséges hangsúlyoznunk, hogy egyházunk milyen súlyt fektet a Szlovákiából kitelepítendő magyarság megfelelő elhelyezésére. Nem kell ezt hangsúlyoznunk, mert hiszen tudva van, hogy a reformátusság az, amely legnagyobb számarányban veszti el a Dunán túl északra fekvő részekben ősi családi otthonait. Mindent meg kell tehát tennünk, hogy ők Magyarországon veszteségeikért valamelyes kárpótlást találjanak. – Ezért – amint ezt már egyszer bátrak voltunk Miniszterelnök Úr előtt kifejtteni, – az innen kitelepült szlovákság elhagyott javainak az ő számukra juttatásán kívül, – elsősorban arra kell törekednünk, hogy a már kitelepített némettség itt maradt ingatlanai, minden más juttatás mellőzésével, a Szlovákiából idetelepülő magyarok részére jussanak. Ezért tisztelettel kérjük, méltóztassék az esetleg ezzel ellenkező, már megtörtént juttatásokat revízió tárgyává tenni és ekként nemcsak az innen kitelepülő szlovákság elhagyott javait, hanem a kitelepült svábság ingatlanjait is az idetelepülő magyarok részére juttatni.

Fogadja Miniszterelnök Úr stb.

Budapest, 1947. április 12.

A református egyetemes konvent elnöksége: Dr. Balogh Jenő s.k. főgondok, világi elnök.
Dr. Ravasz László s.k. püspök, lelkeszi elnök.

A kiadmány hitelül: Dr. Kiss József s.k. konventi főtanácsos.

*Géppel írt kétoldalas másolat. – A Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára.
Konventi közigazgatási iratok. IX. Gazdasági, számadási iratok. A csehszlovákiai reformátusok
áttelepítési ügye 1945–1950. 350. doboz.*